

Restauratieladder als handig hulpmiddel

Behoud authentieke details, maar mét innovatieve elementen

TEKST Els Arends FOTO'S Pronk Bouw, ByLilian



1 De kozijnen van het woonhuis konden worden hersteld, maar de ramen op de begane grond en de eerste verdieping aan de zijde van de Landbouwstraat moesten worden vervangen.

2 Een gemeentelijk monument uit 1913, alsof de oplevering gisteren plaatsvond.



2

Bij restauratie proberen vaklieden altijd zoveel mogelijk van het historisch materiaal te behouden. Het komt echter geregeld voor dat bijvoorbeeld een raam niet meer te redden is en vernieuwd moet worden. Aan de hand van de Restauratieladder wordt dan een afweging gemaakt: gaan we voor kopiëren, imiteren of verbeteren? Wat dit in de praktijk betekent, wordt verteld door Piet de Jong, projectleider bij Pronk Bouw, erkend restauratiebouwbedrijf, gecertificeerd timmerbedrijf en lid van de Vereniging Timmerwerk Restauratie.

Ook aan monumenten worden de nodige eisen gesteld op het gebied van duurzaamheid. Bewoners en gebruikers willen graag comfortabel kunnen wonen of werken in hun pand. Bij restauratie rijst dan ook vaak de vraag of enkel glas vervangen kan worden door monumentenglas of zelfs HR++-glas. Ook zijn er vaak wensen om ramen functio-

neel te maken, door ze bijvoorbeeld te voorzien van een draai-kiempmechanisme. Daarbij moet het monument zijn monumentale uitstraling en daarmee zijn authentieke charme behouden. “Er is veel mogelijk, waarbij gezegd dat er veelal meer kan bij een 100 jaar oud gemeentelijk monument dan bij een grachtenpand van 300 jaar oud met de status van rijksmonument”, vertelt Glenn Pronk, eigenaar/directeur van Pronk Bouw in Warmenhuizen. “We willen graag laten zien hoe we de monumentale waarden behouden en een stukje innovatie toevoegen. Het is belangrijk dat monumenten-ambtenaren weten wat er kan. De ingrepen zijn namelijk vergunningsplichtig en zij moeten de plannen goedkeuren.”

Pronk Bouw restaureerde in Schagen het woonhuis aan de Landbouwstraat 14 in Schagen, een gemeentelijk monument uit 1913. De huizen aan de Landbouwstraat stammen allemaal uit de periode 1908-1913 en werden voor een groot deel ontworpen en gebouwd door de Schagense architect en aannemer Josephus Regnerus Vlaming (1883-1953). Van zijn hand is ook het woonhuis op nummer 14, dat oorspronkelijk een bankkantoor was van de in Alkmaar gevestigde Noordhollandsch Landbouwcrediet. Piet de Jong, projectleider bij Pronk Bouw, stuurt de machinale werk-

3 Het project toont aan dat authentieke detaillering, duurzaamheid en innovatie prima samengaan.

4 Alle ramen hebben dus dichte verbindingen gekregen, die perfect vlak geschuurd zijn.

5 Om de glas-in-loodbovenlichten te laten voldoen aan de duurzaamheidswensen restaureerde een glazenier het glas-in-lood en zette dit in isolatieglas.

6 Sfeervol en weer volledig bij de tijd.

7 Het plaatsen van het mechaniek voor de draai-kiepramen vroeg veel vakmanschap.



3

plaats aan en meet alle onderdelen van houtwerk in bij restauraties. Zijn hulp werd ingeroepen bij de restauratie van de kozijnen en het maken van nieuwe ramen voor de Landbouwstraat 14.

Aanpassingen

De kozijnen van het woonhuis konden worden hersteld, maar de ramen op de begane grond en de eerste verdieping aan de zijde van de Landbouwstraat (het pand is een hoekhuis) moesten worden vervangen. Daarbij zijn een aantal aanpassingen doorgevoerd, met behoud van de originele detaillering. Ten eerste uitte de opdrachtgever de wens om de woonkamer en de slaapkamer beter te kunnen ventileren. Daartoe is van de middelste, oorspronkelijk vaste ramen een kiepraam gemaakt. Ten tweede wilde de eigenaar graag de glas-in-loodramen in de bovenlichten op de begane grond en de gele ruitjes in de bovenlichten op de tweede verdieping voorzien van dubbel glas, net zoals de overige ramen.

De Jong is gebrand op vakwerk: “Wij willen authentieke details aanhouden. Alle ramen hebben dus dichte verbindingen gekregen, die perfect vlak geschuurd zijn. Dat vraagt om het nodige vakmanschap. We gebruiken altijd Oregon Pine en dan liefst de fijnjarige variant van twaalf jaarringen per inch. Dat is namelijk homogener van structuur en daardoor duurzamer. Ook gebruiken we kwartiers gezaagde delen, omdat dit minder werkt en stabiel is.”

Het plaatsen van het mechaniek voor de draai-kiepramen vroeg veel vakmanschap. “Het originele kozijn bleef



4

namelijk gehandhaafd, maar de maatvoering van het kozijn is natuurlijk niet gemaakt voor een draaivalbeslag. Timmerman Thomas moest op de millimeter nauwkeurig werken om het mechaniek in het smalle kozijn aan te brengen”, vertelt De Jong.

Dubbel glas

Om de glas-in-loodbovenlichten te laten voldoen aan de duurzaamheidswensen restaureerde een glazenier het glas-in-lood en zette dit in isolatieglas. De driedubbele glasplaat is vervolgens in een nieuw raam gezet. Voor de gele ruitjes in de bovenlichten van de eerste verdieping is gezocht naar een alternatief, maar de juiste kleur was niet te vinden. Voor het behoud van de uitstraling wilde de opdrachtgever de oorspronkelijke ruitjes behouden, maar dan wel voorzien van een extra laag isolatieglas. “Daar begon onze uitdaging”, vertelt De Jong, “want in de smalle roedes van de bovenlichten past geen dubbel glas. Om dit op te lossen zijn alle roedes uit het raam verwijderd. De glazenier heeft alle gele ruitjes verlood, waardoor één groot paneel ontstaat. Deze plaat kon vervolgens net als het glas-in-lood van de begane grond in spouwglas met sprossen gezet worden. Aan de binnen- en de buitenkant van het glaspakket zijn plakroeden gezet, waardoor het geheel er precies zo uitziet als een oud raam met roedeverdeling.”

Duurzaamheid en innovatie

Het project toont aan dat authentieke detaillering, duurzaamheid en innovatie prima samengaan, mits blijkt dat een

raam niet meer te redden is, en het ontwerp voor het nieuwe raam wordt goedgekeurd door de vergunningverlener. Laat de uitvoering in dat geval aan een in restauratie gespecialiseerde aannemer.

Vereniging Timmerwerk Restauratie

De Vereniging Timmerwerk Restauratie behartigt de belangen van de aangesloten, gecertificeerde timmerbedrijven en bevordert de kwaliteit van restauratietimmerwerk, o.a. door toetsingsinstrumenten te ontwikkelen. De leden hechten veel waarde aan het doorgeven van het timmervakmanschap aan de volgende generaties. Daarom leiden ze ook leerlingen op vanaf de basisopleiding timmeren via de allround opleiding timmeren tot de opleiding specialist restauratie timmeren. De leden van de VTR werken onder de beoordelingsrichtlijn Onderhoud en Restauratie van Monumenten (BRL-ERM 4000) én de uitvoeringsrichtlijn Historisch timmerwerk (geveltimmerwerk, afbouw-timmerwerk, trappen - URL 4001), beide ontwikkeld door de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg.

Voor meer informatie: www.restauratietimmerwerk.nl.

De Restauratieladder

De Restauratieladder van Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg onderscheidt drie ingreepniveaus (laddertreden) van restaureren, aflopend in voorkeur. Behoud van de oorspronkelijke onderdelen staat altijd voorop. De keuze bij elke ingreep hangt af van de monumentale waarde van onderdeel, de gebruikswensen en de beschikbare financiële middelen.

Laddertrede 1: Conserveren

Conserveren heeft altijd de voorkeur. De bestaande situatie blijft dan zoveel mogelijk intact. Eventuele ingrepen dienen alleen om het verval te stoppen of verdere aantastingen te voorkomen, zoals reinigen of het aanbrengen van beschermende middelen.

Laddertrede 2: Repareren

Als conserveren alleen niet meer volstaat, kunnen beschadigde onderdelen worden gerepareerd. Let wel goed op dat niet meer materiaal wordt vervangen of toegevoegd dan strikt nodig is. Voorbeelden van reparaties zijn het repareren van beschadigde stenen of het plaatselijk vernieuwen van voegwerk.

Laddertreden 3 Vernieuwen

Bij onderdelen die ook niet meer kunnen worden gerepareerd, zit er maar één ding op: vernieuwen of vervangen. U heeft hierbij drie opties (aflopend in voorkeur):

3a - Kopiëren: de aangetaste onderdelen worden exact nagemaakt en vervangen, zonder verbeteringen of aanpassingen.

3b - Imiteren: de oude vorm wordt zoveel mogelijk benaderd, met toepassing van moderne technieken en/of andere materialen.

3c - Verbeteren: het bestaande beeld blijft zoveel mogelijk intact. Het betreffende onderdeel wordt echter aangepast aan moderne eisen op het gebied van akoestische en thermische isolatie en inbraakwering. Denk bijvoorbeeld aan achterzetbeglazing bij heel oude vensters met bijzondere detaillering. Andersom kan ook: bijvoorbeeld kunststof kozijnen uit een latere periode vervangen door houten kozijnen die beter passen bij het historische karakter.



5



6



7